

Lluís Solé i Sabarís, geògraf i pedagog

per LLUÍS CASASSAS I SIMÓ

De la personalitat geogràfica de Lluís Solé i Sabarís, desbordant i omnipresent, seria impossible separar-ne les facetes que la composaren. La seva activitat com investigador, que ha estat bastantment reconeguda, feia un tot inseparable amb la seva entrega generosa a la docència i amb la seva dedicació i inclinació per una divulgació reflexiva i entusiasta. Per tot això, es fa difícil intentar l'anàlisi d'un aspecte qualsevol de la seva personalitat sense referir-se al seu conjunt.

Les activitats pedagògiques

Lluís Solé era professor de l'Institut-Escola del Parc de La Ciutadella quan preparava la seva tesi doctoral sobre la fauna coralina de l'Eocè català. Val la pena esmentar-ho perquè aquest fet posa de relleu com estaven units els aspectes diferents de la seva personalitat geogràfica.

No hi ha dubte que la seva tesi, acabada els primers mesos de 1936, no tenia per objecte d'investigació un tema massa fàcilment assequible pels estudiants dels primers cursos del batxillerat d'aleshores. Però Solé, que passà durant els dos estius precedents a la presentació de la tesi algunes curtes temporades a Tona, al sí de la família del director de la Colònia Escolar que Sabadell tenia a aquella localitat vigatana, quan sortia a recórrer els bancs coralins s'enduia els fills del mestre-director de la Colònia, que eren alumnes de l'Institut-Escola i, fins i tot, algun dels nois sabadellencs que hi eren hostatjats i durant tot el dia removien margues... i ell els explicava l'origen dels fòssils que trobaven i els feia entendre el relleu de cuesas i l'evolució dels bad-lands i els feia adonar dels conreus i del sentit dels camins i de la forma dels teulats i de fets ben diversos i ben dignes d'observació. I, fent-ho, assolia que aquells xicots que el seguien, l'escoltessin amb interès i, es pot assegurar, amb entusiasme.

El que no sabien, aquells seus acompanyants joveçans, era que, per aquells temps, Solé i Sabarís, amb altres afeccionats a les ciències de la terra, acabaven d'iniciar una empresa il·lusionada: el mes de maig de 1935 havien fundat la Societat

Catalana de Geografia de la que, més endavant, havia d'ésser un dels membres més destacats.

Al mateix temps, aquell mestre, fill de mestre a l'ensem, aquell investigador infatigable i caminador constant per les rutes de la geografia, era compromès en l'obra col·lectiva, didàctica i patriòtica, de normalitzar i de modernitzar la ciència a Catalunya. El marc privilegiat on es va poder plasmar la seva entera personalitat, aquells anys fou l'Institut-Escola de la Generalitat de Catalunya.

L'Institut-Escola fou una empresa de reforma pedagògica i de confiança en els valors de l'educació. Per primera vegada, s'intentava a Catalunya una reforma de l'ensenyament mitjà oficial que unís l'entusiasme engrescador dels postulats de l'Escola Nova, que ja feia uns anys lluitava per bastir un ensenyament digne i actiu, popular i general, amb els principis de renovació pedagògica, social i científica de l'Institución Libre de Enseñanza, l'obra de valors humans, pedagògics i científics més seriosos i profunds que ha conegut la història d'Espanya.

Per assolir aquests objectius havien hagut de coincidir les esperances ofertes pels primers anys de la segona república i la presència d'un grup de professors joves que estaven disposats a seguir els passos i les directrius de Josep Estalella, que ha pogut ésser definit amb encert com un dels reformadors més grans de la pedagogia catalana, al que s'havia encomanat la direcció de l'Institut-Escola. D'aquell equip en formà part Lluís Solé i Sabarís, encarregat de la geografia, que treballà al costat d'altres professors emprenedors: Àngels Ferrer, Ramon Esquerra, Enric Bagué, Josep Vergés, Empar Pérez, Joan Nogués, Antoni Pla, Rafael Candel...

A les classes de l'Institut-Escola s'aprofitava la llibertat de mètode, que constituïa la seva característica. Lluís Solé hi treballà, amb l'ajuda de l'Atlas Sidow-Wagner (Institut Cartogràfic Justhus Perthes, Gotha, 1933) i amb l'ajuda de les fulles a escala 1:50.000 del mapa topogràfic nacional. La Geografia, «en els seus múltiples aspectes, topogràfic, cosmogràfic, econòmic, polític i demogràfic, s'estudiava —tal com s'anuncià, ja, en els escrits inicials de l'Institut— relacionant-la amb les Ciències Naturals, amb la Física, amb la Geometria, amb la Història, i si per un cantó derivava cap a la Sociologia, per un altre abarcava la Meteorologia i servia d'iniciació a l'Astronomia».

Lluís Solé i Sabarís sabia que «les classes més reeixides no són pas aquelles estrictament retallades, rígides, sotmeses al rigor d'una lliçó de Geografia, d'Història o de Física. Les classes més reeixides són plàstiques, multiformes, trenquen llurs contorns i envaeixen, com una inundació, els camps limítrofs». Mai no es deixava un fenomen per estudiar, amb l'escusa de que no pertaneixia al camp geogràfic. Mai no es desaprofitava l'ocasió per extreure de l'observació normes de conducta vàlides i de ciutadania, convençut de que la nova educació significa, sempre i a tot arreu, però més en aquells moments confusos que atravesava el país, un entrenament col·lectiu d'ample sentit polític.

La guerra civil d'Espanya trencà el devenir normal d'aquella institució, com ho feu amb tantes altres coses i amb el camí il·lusionat que el país havia iniciat, ple d'esperança. Hom no pot saber fins on hauria arribat l'experiència de l'Institut-Escola i fins on Solé i Sabarís hi hauria insistit i fins on hauria assolit les metes que s'hi pretenien. La postguerra, punyent, llarga i dolorosa, intentà esborrar l'obra de l'Institut-Escola, en va tancar les portes i s'hagueren d'escampar els seus professors i els seus alumnes. Però es pot assegurar que, a més de l'home fidel a aquells ideals de l'Institut-Escola, Lluís Solé continuà essent en la pràctica diària, fins el final de la seva cursa, el professor jove i il·lusionat que descobria als seus deixebles la complexa realitat del món de la Geografia.

La guerra civil d'Espanya trencà el devenir normal de l'Institut-Escola i de tantes altres coses i d'institucions. Trencà, aiximateix el de la Societat Catalana de Geografia, tot just formada.

La Societat Catalana de Geografia

A Catalunya s'havia despertat l'interès per les ciències de la terra i de l'home com a resultat de la conjunció d'un conjunt de circumstàncies. Les preocupacions higienistes, urbanístiques i sociològiques d'Ildefons Cerdà ja prefiguraven el que després serien els camins de recerca dels que esdevindrien els peoners de la Geografia a Catalunya. Enginyers, doncs, arquitectes i arqueòlegs, historiadors, literats, juristes, polítics i naturalistes havien emprès l'inventari del país, ço és, una tasca clarament geogràfica, molts d'ells, potser la majoria, enduts també per la passió de l'excursionisme científic. D'una manera tanmateix assintètica, sense una metodologia de conjunt que servís per poder comparar resultats i conclusions; marcats, cadascun d'ells, per les tendències imperants en les seves disciplines fonamentals, cercaven el coneixement geogràfic i científic d'un país que volia retrobar el seu lloc entre els països de cultura moderna.

Per assolir-ho, més endavant s'establiren contactes amb els centres universitaris on es desenvolupaven els grans debats científics i, en el cas concret de la Geografia, s'entaularen relacions amb l'escola nova francesa, la del possibilisme vidalià. L'estada de Palau Vera i, poc després, la de Pau Vila amb els geògrafs francesos, fou determinant per atorgar a la Geografia catalana un aire i uns continguts més científics, més amarats d'exigència, més allunyats de la simple descripció postromàntica a la que moltes vegades es reduïen alguns treballs geogràfics.

Hom pot assegurar, potser, que foren els científics de la setena dècada del segle passat, amb Carreras i Candi (nascut el 1862), Puig i Cadafalch (el 1867), Eduard Fontserè (el 1870) i el citat Palau Vera els que impulsaren els joves cap aquest camí de rigor de que es parlava abans. Per això, es podé veure a Catalunya la generació dels geògrafs nascuts la dècada dels anys vuitanta, d'aquells geògrafs que havien d'iniciar l'auge de la moderna Geografia catalana, entesa amb el sentit ampli i comprensiu que ells li concediren: Pau Vila (nascut el 1881), Faura i Sans (el 1883), Pere Blasi (el 1885), Duran i Senpere (el 1887), Miquel Santaló (el 1888), Ramon Bataller (el 1890).

No és gens estrany, doncs, que la inquietud i l'afany de recerca, que l'ambient general favorable a la reafirmació dels principis de la nacionalitat, que l'impuls rebut de les institucions preocupades per la normalització i per l'eixamplament dels horitzons culturals, portés a alguns d'aquests homes a crear una societat, a redòs de l'Institut d'Estudis Catalans, que aplegués, amb els estudiosos coneguts de la Geografia i de les branques afins o veïnes, els joves més inquiets, geògrafs o no, que sentien inquietuds anàlogues. Per això concorregueren a la convocació tota la munió d'estudiosos que, nascuts la primera dècada del segle vint, començaven a aportar treballs seriosos per la coneixença de Catalunya: Gonçal de Reparaz (nascut el 1901), Josep de Calasànç Serra i Ràfols (el 1902), Josep Iglésies (el 1902), Salvador Llobet (el 1908) i, també, perquè no hi podia faltar, Lluís Solé i Sabarís, nascut a Gavà, el 1908.

«Feia pocs anys —recordaba Josep Iglésies a *Els quaranta anys de la Societat Catalana de Geografia*— que el propi Dr. Fontserè havia impulsat la fundació de la Societat Catalana de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques com a filial de l'Institut d'Estudis Catalans, la qual es trobava en plena activitat. Així mateix

funcionaven la Societat Catalana de Biologia i la vella Institució Catalana d'Història Natural —igualmente afiliada a la Secció de Ciències de l'Institut— i la idea d'una Societat Catalana de Geografia fou acollida amb satisfacció, majorment quan aleshores la Universitat encara no havia donat entrada a la Geografia veritable i viva i continuava ensenyant una cosa arcaica, completament divorciada del temps i de la terra que ens acollia. Signada pel Dr. Fontserè, l'Institut d'Estudis Catalans va publicar una crida destinada al fi indicat.»

Després de celebrar algunes reunions prèvies i de registrar els Estatuts de la Societat al Govern General de Catalunya, es va constituir oficialment la Societat Catalana de Geografia que elegí la seva primera Junta de Govern formada de la manera següent:

President: Pau Vila i Dinarès
 Vice-president: Pere Blasi i Maranges
 Secretari: Josep Iglésies i Fort
 Tresorer: Enric Ribas i Virgili
 Comptador: Lluís Solé i Sabarís

L'Institut d'Estudis Catalans designà el Sr. Eduard Fontserè com el seu Delegat a la nova societat.

Desd d'un principi les tasques de la Societat es centraren en unes conferències i comunicacions on s'exposaven als assistents algun tema de caire geogràfic o emparentat més o menys amb alguna de les disciplines afins. Els primers mesos, fins a la primavera de 1936, es tractaren qüestions referents a la demografia, a la toponímia, a viatges i expedicions, a diferents aspectes de la geografia històrica, a problemes morfològics i litològics i cartogràfics. Intervingueren, entre altres, Pau Vila, Batista i Roca, Faura i Sans, Fontserè, Puig i Cadafalch, Ribes i Virgili, i Solé Sabarís, sobre *El problema de la desviació o no desviació del riu Ter*, qüestió que havia actualitzat de nou M. Chevalier i que provocava discussions d'allò més interessants i apassionades.

Tal com s'ha dit abans, l'acabament de la guerra civil i la repressió i la regressió que caigué damunt la Península, feren que emmudissin les tasques de la Societat Catalana de Geografia, com les de la major part de les entitats culturals catalanes. L'exili, el temor i la dispersió promoguda per les obligacions acadèmiques feren que durant molts anys en la postguerra, la Societat restés pràcticament inactiva, malgrat esporàdiques reunions i encontres que es continuaren celebrant en domicilis particulars, en especial, en el de Josep Iglésies, veritable mantenidor de la institució durant aqueils anys dificultosos.

Però, malgrat tot, sembla que es pot afirmar que el paper de Lluís Solé, en aquells anys, també fou d'una importància capital: no deixà de participar en tots els esforços que es feren per mantenir l'esperit de treball i de recerca i per fer arribar als més joves estudiosos la necessària inquietud.

Entre les seves activitats cal esmentar la direcció d'excursions d'estudi a diverses parts de Catalunya que efectuava amb deixebles nous i antics i on d'una manera viva i acertada, tal com ja havia fet a l'Institut-Escola, feia comprendre als seus acompanyants les peculiaritats del relleu i de l'estructura de la contrada visitada, sense ignorar, òbviament, d'analitzar-hi les activitats humanes.

Per això, Solé no fou mai un desconegut i les seves intervencions a la Societat Catalana de Geografia eren esperades i se amb expectació i seguides amb interès, malgrat les dificultats que hi havia per organitzar i per efectuar i assistir a les

sessions. El mes de desembre de 1949 hi pronuncià una conferència sobre *L'evolució del relleu de Catalunya i d'Andorra* i participà, representant-hi la Facultat de Ciències, a l'acte d'homenatge que la Societat Catalana de Geografia dedicà a Eduard Fontserè el 21 de març de 1950, quan l'il·lustre físic complí el seus vuitanta anys.

«L'ambient geogràfic d'aquell temps en el nostre país —deia Solé i Sabarís en el seu darrer escrit, dedicat a la revista de la Societat Catalana de Geografia— estava enrarit. D'una part, hi havia el gran buit deixat per Pau Vila, iniciador i estimulador de totes les activitats geogràfiques a Catalunya. D'altres, com Gonçal de Reparaz, Pere Blasi, Miquel Santaló, Marcel Chevalier, també eren a l'exili i dispersos pel món. Els pocs que restaren ací condemnats al silenci, com la mateixa Societat Catalana de Geografia, que encara tardaria uns quants anys a reprendre amb sordina la seva vida de catacumbes. (...) Realment, qui no tingui en compte les circumstàncies de Catalunya difícilment comprendrà la seva evolució i la de la nostra cultura en general i, en el cas que ens interessa, la marxa o els col·lapses de la Geografia catalana».

Lluís Solé fou un dels homes que, un cop reintegrat a Barcelona, treballà amb més dedicació a la represa de la Geografia catalana.

Aquells anys 50, plens de duresa i de privacions, foren, per ell, d'una gran activitat i fecunditat: només cal recordar que foren els anys de la preparació de la *Geografia de Catalunya* de l'editorial AEDOS.

Deia Vilà i Valentí a l'article que dedicà a Solé en el tom 14 d'*Acta Geologica Hispànica*:

«L'empenta inicial per a la preparació i publicació de la *Geografia de Catalunya*, el primer volum de la qual es publicà l'any 1958, fou deguda en bona part al professor Solé i Sabarís. La continuïtat de la labor, en una tasca que resultà ben llarga i complexa, també hem d'atribuir-la-hi en una bona mesura. Per això val la pena de destacar el paper acomplert pel nostre autor i la significació de l'obra (...). Quedi ben clar que si avui tenim entre mans una *Geografia de Catalunya* ben digna, que fou concebuda fa més de vint-i-cinc anys, a ell ho debem en bona part. Probablement no ens equivoquem pas si diem que aquest llibre té una especial significació dins la cultura catalana».

Doncs bé, aquells anys, Solé reinicià, també, les seves activitats a la Societat Catalana de Geografia, no solament com a conferenciant, sí que també com a animador de moltes de les seves activitats.

De les conferències donades pel doctor Solé a la Societat en aquella època val la pena recordar les següents:

25 gener 1955: *Geomorfologia del Camp de Tarragona*

4 desembre 1956: *El glaciariisme al Pirineu català*
(sessió inaugural del curs)

30 març 1958: *La realització del mapa geològic*

(al Seminari de Geologia de la Universitat de Barcelona)

17 maig 1963: *El llac de Banyoles*

Fou notable la participació que Solé tingué —al costat del tothora present i infatigable Josep Iglésies— en la preparació i en el desenvolupament dels actes del Centre Lleidatà de Barcelona.

«Havent-se expandit l'intent de voler segregat les terres lleidatanes de la resta de Catalunya, es tingueren diverses reunions amb elements directius del Centre

Comarcal Lleidatà i conjuntament amb aquest s'organitzà un cicle de conferències sobre el tema: *Lleida és part integrant de la Catalunya estricta*. Aquestes conferències, a fi de donar-los la màxima difusió, tingueren lloc a l'aula magna del Consejo Superior de Investigaciones Científicas. La gran nau que es posà gentilment a la nostra disposició s'omplia de gom a gom i en la majoria dels actes quedava gent dreta, arrengrada als passadissos laterals i al darrera de tot, omplint l'atri d'accés a la sala» (Iglesies, J.: *Quaranta anys de la S.C. de G.*)

Les conferències foren iniciades per la de Lluís Solé i Sabarís sobre l'*Estructura geològica de Catalunya i les terres lleidatanes*. Després, parlaren, entre altres, Badia i Margarit, Serra i Ràfols, Joan Ainaud, J. Vallverdú, Joan Coromines, Josep Lladonosa, Josep Iglésies, Pierre Deffontaines, Roca i Sastre, J. M. Muntaner i Pasqual, Ignasi Colomer, J. Maluquer de Motes, J. M. Casas Torres...

El text de les conferències fou publicat, més endavant, per la casa editorial Pòrtic baix el nom de *Les terres de Lleida en la geografia, en l'economia i en la cultura catalanes*.

Desd d'aquells moments fou constant la presència de Solé i Sabarís en les tasques de la Societat. Pronuncià una lliçó memorable el curs 1967/1968 (1 desembre 1967: *Les regions naturals, econòmiques i geogràfiques aplicades a Catalunya*) que ja anunciava la seva dedicació profunda a la recerca sobre el pensament geogràfic i sobre els conceptes de regió i de comarca amb «atinats» plantejements i observacions» que ja havien frapat i conegut els components del Consell de redacció de la *Geografia de Catalunya*.

Vilà i Valentí, en l'article abans citat deia, referent al treball de Solé:

«Mostra amb claredat una copiosa experiència i una llarga reflexió sobre els distints caires i facetes del tema i una informació bibliogràfica abundant, ben seleccionada i al dia. De nou ens sorprèn la diversitat temàtica i l'encert en l'enfocament continguts molt allunyats de la seva inicial formació geològica o, a tot estirar, fisiogràfica».

Aquestes recerques apareixen plasmades en un article de la *Miscel·lània Pau Vila* que la Societat oferí al Mestre amb motiu dels seus noranta anys. (Solé i Sabarís, Ll.: *La regió, estudi i concepte*, Miscel·lània Pau Vila, Societat Catalana de Geografia-Montblanc Martín, Granollers 1975).

Sens dubte, les pàgines d'aquest article es poden comptar entre les més profundes i belles de les escrites a Catalunya referents al tema de la comarca. Hom hi pot descobrir la influència de les lectures incessants de Solé i mant plantejament que el fa proper a les inquietuds coetànies de Claval i d'alguns geògrafs anglosaxons. Però, així i tot, l'estudi es completa amb exemples diversos extrets de la realitat catalana, cosa que el fa molt més viu. La prosa hi és àgil i acurada, amb aquell saborós català que li era propi. En una època en que massa sovint es perd la cura pel llenguatge, que esdevé ert i ple d'impureses, Solé reincideix en la millor tradició dels geògrafs peninsulars (¿es pot recordar, ací, els escrits tan perfectes d'Hernández Pachecho, de Terán, de Vila, d'Iglésies?). Però no és només en els valors formals on l'article que es comenta assoleix una gran dignitat, sinó en l'encadenament de les idees, en l'exposició agosarada de conceptes nous i de plantejaments no habituals. És pot dir, doncs, que l'article *Sobre la regió* és una de les obres fonamentals del Solé geògraf tant per la forma com pel contingut com per les innovacions conceptuals i pràctiques que aporta.

Diu Josep Iglésies al seu treball abans citat sobre la història de la Societat Catalana de Geografia:

«En la reunió general del 16 de juny de 1972 es va procedir a la renovació

reglamentària de la meitat dels càrrecs de la Junta de Govern i aquesta va quedar constituïda de la següent forma:

Lluís Solé i Sabarís, president
Enric Lluch, vice-president
Lluís Casassas, tresorer
Carles Alabart, secretari
Maria de Bolòs, vocal

Aquesta nova Junta tenia la significació clara d'agermanar la seva acció a la que es realitzava a la Universitat, on s'estava produint una renovació total dels estudis geogràfics. Una de les seves més significatives iniciatives fou centrar les sessions científiques en comunicacions per grups de temes. Així es realitzà un curs dedicat a les illes Balears, un altre encarat a la formació de l'Atlas Regional de Catalunya i un tercer dedicat als barris barcelonins, el qual va derivar en un seminari monogràfic sobre geografia urbana de Barcelona, dirigit pels Srs. Pau Vila i Lluís Casassas. Es crearen també títols de socis corresponents, els primers dels quals recaigueren en els senyors Pierre Deffontaines, Pierre Vilar, F. Doumenge i I. la senyora Barbaza.

L'organització del cursos a base de grups de temes augmentà el seu interès ja que evitava el perill de la dispersió i concentrava l'atenció sobre aspectes diferents d'una mateixa qüestió, fent-la, així, més comprensible i aprehensible.

Des d'aleshores, la Societat Catalana de Geografia no ha deixat aquesta pràctica: el ressò que anaren adquirint les conferències i les altres pràctiques de la Societat Catalana de Geografia, sobretot els cursos monogràfics i les sortides de treball, és un exemple concret de que la idea de Lluís Solé havia estat acertada.

Al curs sobre les Illes Balears intervingueren Bartomeu Barceló, Tomàs Vidal, Pierre Deffontaines, Jean Tricart, Jean Bisson, J. Vilà i Valentí i Francesc Gurri.

Al curs sobre els Atlas temàtics intervingueren, a més del propi Lluís Solé, Jaume Calvet, David Serrat, Oriol Riba, Lluís Casassas, Valentí Masacs, J. M. Puchades, L. M. Albentosa, Carles Carreras, Pérez i Pérez, Nuñez i Espallargues, Oriol de Bolòs, J. Bech, Gerard Herail, Tomàs Vidal, Isabel Pujades, S. Roquer, J. Vilà i Valentí, M. de Bolòs, M. D. Garcia Ramon, Roser Majoral, Josep Oliveras, Narcisa Salvador, Antoni Montserrat, Eugeni Giral, Josep Artells, J. M. Obiols i Emili Gasch.

Al curs sobre geohistòria i geografia urbana de Barcelona, ultra els coordinadors, Pau Vila i Lluís Casassas, intervingueren C. Carreras i Francesc Roca.

Seguint el mateix criteri, el Curs 1974/75 fou dedicat a problemes de Barcelona en la seva relació amb el conjunt del territori català. Hi participaren Rafael Pujol i Marigot, Francesc Vilaró, J. M. Carreras i Puigdemoglas, R. M.ª Castejon i S. Hernández Yzal i J. Miró i Ardèvol.

Cal esmentar les visites a contrades diverses de Catalunya per estudiar-hi la complexitat dels seus problemes. Les dues primeres, en les que Solé tingué un paper molt rellevant, foren la de Girona (10 maig de 1973) i la de Bages (24 novembre 1973). Després, es visità l'Anoia, tan conegut pel doctor Solé (14 juny 1975). Com sempre, els aspectes morfològics eren comentats, bàsicament, per Lluís Solé. Però cal dir que l'organització general de la sortida, els contactes amb els erudits locals que hi intervingueren i mil detalls més es resolien degut a l'atenció sol·lícita del Sr. Lluís Solé, amb l'entusiasme mateix que l'havia caracteritzat, quan, molt jove, organitzava les sortides amb els estudiants de l'Institut-Escola.

En la pràctica normal de la Societat, cal recordar, també, la concessió del Premi

Eduard Brossa: Solé i Sabarís sempre formà part de la comissió encarregada d'atorgar-lo. Participà, també, en la preparació i en la realització d'alguns homenatges. Fou important el parlament que Solé pronuncià durant l'homenatge en record de Pierre Deffontaines que, el 1979, es celebrà al Paraninf de la Universitat de Barcelona. També foren altament emotives les paraules (*Pau Vila, l'home*) que Solé dedicà a Mestre Vila en l'acte del mes de juny de 1980, poques setmanes abans de la mort de Vila. L'acte, que també es celebrà al Paraninf de la Universitat de Barcelona, fou organitzat conjuntament per la Societat Catalana de Geografia i l'Institut de Ciències de l'Educació, de la mateixa Universitat. Hi parlà el doctor Siguan, Marta Mata (*Pau Vila, el pedagog*) i Lluís Casassas (*Pau Vila, el geògraf*). Aquests parlaments foren aplegats en un fulletó (*Adéu al Mestre*), que publicaren les dues entitats organitzadores.

Parlar d'aquesta publicació porta, tot lògicament, a parlar d'una altra de les actuacions de Lluís Solé sí de la Societat Catalana de Geografia: les publicacions. Lluís Solé repetia sovint que «una Societat que no publica és una societat morta». Això el portava a basquejar-se per assolir els cabals necessaris per publicar. En primer lloc, ell era molt conscient de que la Societat, des d'una de les seves primeres reunions, en l'etapa fundacional d'avant-guerra, havia expressat la seva voluntat de publicar alguna mena de butlletí on quedés constància de les conferències i comunicacions presentades. Però les circumstàncies bèl·liques i polítiques impediren efectuar una publicació regular. A aquestes circumstàncies calia ajuntar-hi les dificultats econòmiques. Però la veu de la Societat Catalana de Geografia, malgrat tot, s'anà fent sentir, encara que de manera esporàdica. Com sempre, l'aparició de les publicacions, sovint, també era deguda als esforços de tot tipus de Josep Iglésies. Quin bon exemple de treball abnegat, constant, indoblegable, perseverant, donaren aquests dos homes —Solé i Iglésies— en tots els anys de la seva tan fecunda col·laboració.

Finalment, en un moment determinat, gràcies a la munificència de J. M. Puchades, semblà que la Societat assolia el portantveu que durant tant temps havia anhelat i aparegueren uns números de la *Revista Catalana de Geografia*. La mort de Puchades estroncà aquella experiència i no fou fins al desembre de 1974, gràcies a la col·laboració de l'Institut d'Estudis Catalans i a l'esforç d'alguns socis de la Societat que no s'assolí reemprendre la publicació d'un òrgan constant i periòdic, els *Treballs de la Societat Catalana de Geografia* que intenta seguir, des d'una situació diferent, les ensenyances i l'exemple de Lluís Solé i Sabarís.

L'any 1981, Lluís Solé i Sabarís entregà la presidència de la Societat Catalana de Geografia a Salvador Llobet, un altre dels seus deixebles i col·laboradors de tants anys enrera. Malgrat aquest apartament imposit pel pas del temps i per les sofrances, Solé continuà atent a la vida de la Societat. Encara assistí als actes que foren celebrats amb motiu del cinquantenari de la Societat que ell havia contribuït a crear. Encara col·laborà en les tasques directives dels primers números de «*Treballs...*». Encara donà consell-i suggerències. Encara estava escrivint, il·lusionat, un article sobre els primers temps de la geografia catalana moderna que oferiria a la revista «*Treballs...*». Quan el sorprengué la mort.

Fou com si la geografia catalana que es vol crítica i oberta, comprensiva i sense dogmatismes, es quedés com sense empar i desorientada. Fou com si s'hagués de buscar de nou, en uns orígens que potser són futur enllà, la bondat i la generositat, considerades, tal com feia Solé, com les fites senyeres de tota actitud científica.

(Juny 1986)

Resumen: Lluís Solé i Sabarís, geógrafo y pedagogo

De la personalidad geográfica de Lluís Solé no es posible separar los distintos factores que la componen: la actividad como investigador, la entrega total a la docencia, la dedicación a la divulgación reflexiva.

Ya demostró en el Institut-Escola de la Generalitat, durante la década de los años 30 y durante los trabajos de campo previos a la redacción de su Tesis Doctoral, su capacidad como profesor y como educador, que nunca dejó. En el Institut-Escola colaboró con un grupo de profesores entusiastas que ensayaron la introducción de los principios de la Escuela Nueva y de la escuela activa en la segunda enseñanza. Este ensayo acabó a principios del año 39, entre el cúmulo de prohibiciones y suspensiones decretadas al fin de la Guerra civil.

Aquellos mismos años treinta Solé participó en la creación de la *Societat Catalana de Geografia*, de la primera Junta de la cual ya formó parte. En la Sociedad se habían juntado aquellos investigadores preocupados por los problemas de la tierra. Colaboraron juristas, arquitectos, historiadores, literatos, naturalistas, pedagogos... Desde un principio, Solé aportó su entusiasmo y el rigor del análisis científico, pronunció conferencias y se encargó de la redacción de los programas de excursión proyectados con motivo de la prevista visita de los geógrafos franceses, visita que el inicio de la guerra civil impidió. Después de la guerra y de su regreso de la Universidad de Granada, donde había ocupado una cátedra, reemprendió su colaboración con la *Societat Catalana de Geografia*, donde pronunció varias conferencias. Fue uno de los promotores de las reuniones en defensa de la catalanidad de las tierras leridanas y se incrementó su preocupación por las cuestiones referentes a la teoría regional, fruto de la cual es un ejemplar artículo sobre el estudio y el concepto de la región que apareció en la *Miscelánea* que la Sociedad ofreció a Pau Vila.

Fue nombrado presidente de la *Societat Catalana de Geografia* el año 1971, en el momento en que se producía una renovación total de los estudios geográficos en las Universidades catalanas. Solé impulsó los contactos de la Sociedad con la Universidad, organizó y participó en diversos cursos especializados, propuso la designación de socios de honor o correspondientes y estimuló la realización de visitas y contactos con los estudiosos de distintas localidades catalanas. Fue uno de los grandes promotores de las publicaciones de la Sociedad, siendo notable su esfuerzo en pro de la aparición regular de una publicación periódica que reflejara los trabajos que realizara la Sociedad.

En 1982, dejó la presidencia de la *Societat Catalana de Geografia* y continuó colaborando con la misma y escribiendo, para su ya lograda publicación, hasta el mismo momento de su muerte.

Resumé: Lluís Solé i Sabarís, géographe et pédagogue

Il n'est pas possible de séparer la personnalité géographique de Monsieur Lluís Solé des différents facteurs dont elle est composée: son activité en tant que chercheur, son entière dédicación à l'enseignement, enfin, sa dédicación à la divulgation réflexive.

Sa capacité en tant qu'enseignant et en tant que formateur, activités qu'il n'a jamais quittées, fut largement prouvée à l'Institut-Escola de la Generalitat pendant la décennie des années 30 et pendant ses travaux de champ préalables à la rédaction de sa thèse de doctorat. A l'Institut-Escola, il a coopéré avec un groupe de professeurs enthousiastes qui ont essayé l'introduction des principes de l'Ecole Nouvelle et de l'école active dans l'enseignement secondaire. Cet essai est arrivé à terme en 1939, entre de nombreuses interdictions et suspensions décrétées à la fin de la guerre civile.

C'est au cours de ces mêmes années 30 que le Dr. Solé participa à la création de la *Société Catalane de Géographie*, dont il a fait partie du premier Conseil. La Société fut le point de rencontre des chercheurs préoccupés par les problèmes de la terre. Une coopération s'y noua entre juristes, architectes, historiens, littéraires, naturalistes, pédagogues... Dès le début, le Dr. Solé y apporta son enthousiasme et sa rigueur dans l'analyse scientifique. Il y prononça des conférences et se chargea de la rédaction des programmes des excursions prévues à l'occasion de

la visite des géographes français, empêchée par le début de la guerre civile. Après la guerre et dès son retour de l'Université de Grenade, où, il occupa une chaire, il reprend sa coopération avec la *Société Catalane de Géographie*, où il prononce plusieurs conférences. Il fut l'un des promoteurs des réunions pour la défense du caractère catalan des terres de Lleida et sa préoccupation pour les questions concernant la théorie régionale furent en augmentant. C'est sa dédication à cette question qui fit naître un article exemplaire sur l'étude et la conception de la région, paru dans la *Miscellanée* que la Société offrit à Pau Vila.

En 1972, il est nommé président de la *Société Catalane de Géographie*, au moment où une rénovation complète des études géographiques se produit dans les universités catalanes. Sous son mandat, les contacts de la Société avec l'université prennent un essor considérable, il organise et participe dans de divers cours spécialisés, il propose la nomination des membres honoraires et correspondants, il stimule enfin la réalisation des visites et des contacts avec les spécialistes des différentes localités catalanes. Il fut l'un des grands promoteurs des publications de la Société, son effort étant notoire en faveur de la parution régulière d'une publication périodique reflétant les travaux réalisés par celle-ci.

En 1982, il quitte la présidence de la *Société Catalane de Géographie* et poursuit, jusqu'à sa disparition, sa coopération avec celle-ci, en écrivant pour l'augmentation de ces publications, dont la réussite est, d'ores et déjà, incontestable.

Abstract: Lluís Solé i Sabarís, geographer and educator

Lluís Solé's geographic personality was made up of several factors: his research activities, his total dedication to teaching and his devotion to reflexive divulgation.

As early as in the decade of the thirties he showed his capacity as teacher and educator (his lifelong task), at the Institute-School of the Generalitat, together with his field works prior to the writing of his Doctoral Thesis. At the Institute-School he worked with a group of enthusiast teachers who tried to introduce the principles of the New School and active school in secondary studies. Their efforts were over early in 1939 owing to the countless prohibitions and suspensions decreed at the end of the Civil War.

In the decade of the thirties Solé participate in the foundation of the *Geographic Catalan Society* of whose first council he was a member. The Society was formed by researchers interested in the Earth, amongst whom there were lawyers, architects, historians, writers, naturalists, teachers, etc. From the beginning Solé brought along his enthusiasm and the exactness of his scientific analysis, he gave lectures and was in charge of the writing of the excursion programs projected for the visit of several French geographers; however, said excursions never took place owing to the start of the Civil War. After the war and his return from the University of Granada where he had worked as a professor, he restarted his work with the *Geographic Catalan Society* where he gave several lectures. Solé was one of the promoters of the meeting for the defense of the Catalan status of the lands of Lerida, and became increasingly interested in matters of regional theory; as a result of these latter activities he wrote a remarkable article on the study and concept of the region that appeared in the miscellaneous published by the Society devoted to Pau Vila.

Lluís Solé was appointed President of the *Geographic Catalan Society* in 1972, when a thorough renewal of geographic studies in Catalan universities was taking place. He fostered the contacts of the Society with the University, organized and participated in diverse specialized courses, proposed the appointment of Honorific members, and encouraged visits and contacts amongst scholars from the different Catalan regions. He was one of the main promoters of the publications of the Society; one of his main goals was to start a regular periodical publication that would reflect the works carried out by the Society.

In 1982 he abandoned the Presidency of the *Geographic Catalan Society*, but continued collaborating and writing for the Society until his death.